

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Fapaszem*

Cím: *A Nemzeti Színház a*

Vigyázó telken

Forrás: *Magyar Hírlap*

Bp.

(Hely)

1929. IX. 22.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

792

Hely

Nemzeti Színház

Idő

'1929'

Személy

A NEMZETI SZÍNHÁZ A VIGYÁZÓ-TELKEN

Valahányszor a régi Nemzeti Színház torzója mellett visz el az utam, mindig eszembe jut, hogy mégis csak több volt a felkesedés és az áldozatkészség azokban, akik kilencven esztendővel ezelőtt megépítették, amit mi leromboltunk: a magyar Thália első állandó pesti fészket. És bizony, példaadás okánól nem ártana, ha évente legalább egyszer előadást tartanának az iskolákban ama *Turóczy János* nevezetű napszámosemberről, aki ingyen, tisztára lelkesedésből napokig dolgozott az épülő Nemzeti Színházon és akiről megvan írva, hogy „mingyárt eleinte, midőn az alapot ásni kezdék, jó egy ember feleségestől falyigával és ásóval; semmit sem szól, hanem munkához fog és dolgozik erősen a többi munkással. Másod-, harmad- s negyednap megjelen s a legbuzgóbb munkás; ő első, ki ásójához nyúl s utolsó, ki azt leleszi; felesége szorgalmasan földet talyigáz.”

Furesa, Jókai-regénybe illő emberek voltak ezek a régiek, akik a Nemzeti Színházat megteremtették. Egy *Klasi Vencel* nevű magyarorszábi díszmagyart ajánlott föl a színház ruhatára számára és vállalkozott rá, hogy másik tíz díszmagyart ingyen készít el. A *Kartag Testvérek* nevezetű kalaposeg 114 kalapot küldött a színháznak. Sopron vármegye meg 16 vörös atilladományt; ugyanannyi kék nadrágot; 16 pár sarkantyús topányt és 16 süveget fehér tollakkal. Ezenkívül ki téglát, ki meszet adott az építéshez. Pomáz község 15 szekeres és harminc gyalog-napszámot küldött. De a nemes csizmadia-céh is kitelt

magáért. Csak meghatottan lehet emlékezni ezekre a régi emberekre, akik több mint kilenc évtizeddel ezelőtt megépítették a magyar Nemzeti Színházat.

De azért kilencven esztendővel ezelőtt sem ment olyan símán az az építkezés. Dr. Gárdonyi Albert, Budapest főlevéltárosa, a sok porosodó akta közül kibogarást a régi Nemzeti Színház megszületésére vonatkozó frásokat, amelyekből nagyon érdekesen és frappánsan derül ki, hogy mennyi tanácskozás, veszekedés, vita és aktaváltás kellett hozzá, míg a *Magyar Játékszn* állandó hajlékhoz jutott.

Mikor Pest vármegye a színházépítés dolgában megindította az akciót: felszólította Pest városát, hogy adjon *fundust a Játékszn*hez. A város azt válaszolta, hogy nemcsak telket ad, hanem éppen úgy, mint annakidején a német színháznál: hajlandó felépíteni a magyar színházat is. Hosszas keresés után a Dunaparton találtak is alkalmas telket. Ez a telek a mai főkapitányság épülete előtt terült el. Körülbelül azon a helyen, amelyen ma Széchenyi István szobra áll. Széchenyi ezen a telken szeretne volna fölépíteni a magyar színházat. Pest város telekadományozásával körülbelül egyidejűleg Grassalkovics Antal herceg is fölajánlott telket a Nemzeti Színház céljára. A „theátrális deputáció” 1834 július 9-iki ülésén jelentette be *Földvár* alispán, hogy a herceg „a Hatvani kapun kívül levő majorfundusának a Kerepesi útra néző, mintegy 900 négyzetöglből álló ama részét, melyet rendszerint falerakóhelyül szoktak használni, a Magyar Játékszn számára oda-

ajándékozza.” Miután a theátrális deputáció sürgősnek ítélte a színházépítést, a Grassalkovics-féle telken hozzáfogtak az építkezéshez azzal, hogy a kerepesiúti Játékszn csak ideiglenes hajléka lesz a magyar színjátszó társaságnak, ellenben a végleges és monumentális színházat a Duna partján, a Pest város által felajánlott ingyenes telken fogják alkalmasabb időben felépíteni.

Így épült fel az ideiglenes Nemzeti Színház. Egyszerű, kedves kis palota, mely mellett balkéz felől a sarkon Grassalkovich herceg esűf nagy granáriuma állott ort; jobbkez felől pedig a Griff-fogadó meg a Beleznay-kert éktelenkedett, míg háttal a Botanikus-kertnek támaszkodott neki. A színházzal átellenben, az ueca másik oldalán a „Fehér Hattyú”, meg a „Vörös Ökör”-höz címzett kocsmá leselt a szállóutásra. A kocsmák előtt hosszú sorban gyümölcs-kofák ültek.

Közben multak az idők; változtak a viszonyok és hús esztendő múlt el, mikor 1859-ben a Nemzeti Színház igazgatójának eszébe jutott, hogy Pest városa a feldunasori Dunaparton a magyar kereskedelmi társaság épületével szemben ingyen telket ajánlott fel a Nemzeti Színház céljára. Úgy eselt a dolog, hogy a Tudományos Akadémia és a Dunagőzhajózási Társaság megépítendő palotái számára a város telket adott. A Nemzeti Színház igazgatója azt hitte, hogy Pest városa a színház ingyentelkét bocsátotta áruba. Ez ellen menten óvást emelt a helytartóságnál. A helytartóság megvizsgálta az ügyet és kiderítette, hogy azok a telkek, amelyeket a város az Akadémiának és a Dunagőzhajózási Társaságnak eladott, 1835-ben még nem is léteztek. Ezek a „fundusok” ugyanis csak sokkal később alakultak ki a Dunaszabályozás és a rakodópart megépítése alkalmával. Pest városa azonban ki-

jelentette, hogy állja a szavát és még mindig hajlandó telket adni a Nemzeti Színház céljára a Dunaparton, még pedig a Redoute szomszédságában levő telket adja oda. (Ma a Korzó-kávéház palotája áll azon a telken.) Ezt a telket azután a város hozzájárulásával 403.000 forinton eladták a Thonet Testvéreknek azzal, hogy a pénzen új, alkalmasabb telket vásárolnak, amelyen aztán csakugyan megépítik azt a monumentális színházpalotát, amely egyaránt hajlékot adna a Nemzeti Színháznak és az Operának.

Most tehát már pénz is volt rá, hogy új palotát építsenek a Nemzeti Színháznak. Elkésződtek a tervezetések. Az új színházpalota elhelyezésére *Szumrák Pál* pestvárosi főmérnök készítette az első tervet 1868-ban. A Szumrák-féle terv szerint a Nemzeti Színház és az Operaház közös palotáját a Rákóczi út és a Károly körút találkozásánál fekvő Huszár- és Vigyázó-házak, valamint a Hattyú-szálloda egyesített telkén építették volna meg. Szumrák kalkulációja szerint a három telek megszerzése másfél millió forintba került volna. A Nemzeti Színház új palotáját azonban nem építették fel a Vigyázó-telken, mert a hozzáértőknek közben eszükbe jutott, hogy az Opera a drámai színészettel nem fér meg egy fedél alatt. Abból a pénzből tehát, amit a Dunaparti városi telekért kaptak: az Operaház céljára megvásárolták azt a Herminatéri telket, amelyet Pest város 1872-ben az építendő Népszínház céljára ajándékozott. Így került az Opera a főváros pénzén vásárolt ama telekre, amelyen ma áll. És éppen azért, mert a főváros pénzén több mint 400.000 pengővel járult hozzá az Operaház építési költségeihez, azért kapott állandó páholyt Budapest az Operaházban.

Hosszú-hosszú idő után most ismét fölvetődött az a terv, hogy az új, monumentális Nemzeti Színházat mégis csak a Vigyázó-ház helyén kellene megépíteni. Az ötlet *Klebs-*

nyon berg Kunó gróf közoktatásügyi miniszternek jutott az eszébe. A Vigyázó-ház ugyan egyelőre az Akadémiáé, de Klebelsberg gróf bízik a Magyar Tudományos Akadémia áldozatkészségében és azt hiszi, hogy az Akadémia szívesen belemegy abba, hogy a Vigyázó-telekre építsék meg a Nemzeti Színházat. Az új színház terve már készen is van, *Pogány Móric* készítette ezt a tervet. Csak éppen az kérdés még, hogy miből építik fel Thália új monumentális palotáját. A békeesztendőekben ötmillió aranykoronára kalkulálták az építés költségeit. Ha ma akarnák megépíteni a színházat: legalább nyolcmillió pengőbe kerülne.

Ha már itt tartunk, nem érdekesség nélkül való tudni azt sem, hogy tulajdonképpen miféle telek az, amelyre Klebelsberg gróf az új Nemzeti Színházat akarja felépíteni és hogy a Vigyázó-familia miképpen jutott ehhez a házhelyhez? Az a telek, amelyen ma a Vigyázó-ház áll és a szomszédos „Fehér hattyú“-szálloda telke: 123 esztendővel ezelőtt a Tarkó-lányoké volt: a saroktelek *Tarkó Johannáé*, a szomszédja *Tarkó Annáé*. 1806 május 28-án írták rá a telket *Tarkó Johannára* és férje: *Csák József* nevére. A „Fehér hattyú“ telkét pedig ugyanazon nap írták rá özvegy *Rakovszky Jánosné*, született *Tarkó Annára*. A saroktelket aztán 1836-ban *Csák Borbála* öröklí, akit *Vigyázó Antal* vesz feleségül.

A Tarkó-familia, amelybe *Vigyázó Antal* beházasodott, a XVIII. század végén Pest-megye egyik vagyonos nemesi familiája volt és a Vigyázók vagyonszerző karrierje tulaj-

donképpen ezzel a házassággal kezdődik. A Vigyázó-familia veszprémmegyei eredetű. Az ősök, úgy látszik, sváb telepesek lehettek, mert a nemesség-adományozásokat számon tartó Királyi Könyvek szerint a *Vigyázók valamikor Bachterek voltak*, akik csak 1808-ban kaptak nemességet.

A Vigyázó-ház gazdája zárkózott ember volt és visszavonult életet élt. A közéletben szerepet soha nem játszott, a szóbeszéd csak akkor foglalkozott vele tüzetesebben, mikor az egyházpolitikai viták idején 1895-ben a király váratlanul grófi rangot adott neki és a peer shub-mágnásokkal együtt őt is kinevezte a főrendiház örökös tagjává. Mikor azonban elült a háborúság, amelyet az egyházpolitikai viták hívtak életre, az emberek ismét megfélemedeztek Vigyázó Sándor grófról, aki azután sem járt a mágnások közé; nem járt a kaszinóba sem. Minden mulatósága az volt, hogy néha-néha családjával együtt a Nemzeti Színház-beli állandó páholyából végignézett egy-egy előadást. Az ilyen színházi estéken a híres családi landauer megállott a Vigyázó-ház Károly-körúti kapuja előtt. A család helyet foglalt a kocsiban, mely átvitte Vigyázóékat a Kerepesi-út másik oldalára, a Nemzeti Színház elé.

Most üres, elhagyott a Vigyázó-ház. Ablakait belepte a por, falairól hullik a vakolat. A házból kihalt a familia, amely megépítette és közel egy évszázadon keresztül lakott benne. A házon is meglátszik, hogy nagyon nagyon megöregedett és nyűg neki az élet.

Pápaszem.